

Atxilotuen, auzipetuen, biktimen eta errefuxiatuen hizkuntza- eskubideak

Ainboa CELAYA eta Marina GÓMEZ

Aurkibidea: I. Sarrera.-II. Kolektiboen hizkuntza-eskubideak aztertzen: 1. Prozesu penaletan interpretazio- eta itzulpen-eskubideei dagozkien Kontseiluko 2010/64/EB Direktiba.-1.1. Atxilotuen hizkuntza-eskubideak.-1.2. Auzipetuen hizkuntza-eskubideak.-1.3. Biktimen hizkuntza-eskubideak.-1.4. Errefuxiatuen hizkuntza-eskubideak.-**III. Hizkuntza gutxituen eskubideak justizian.-IV. Hizkuntza-eskubideak Euskal Herrian:** 1. Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna.-2. Botere Judizialaren uztailaren 1eko 6/1985 Lege Organikoa.-**V. Ondorioak.-Bibliografia.**

I. Sarrera

Hizkuntza-eskubidea Espainiako Konstituzioaren 3. artikuluan dago aurreikusita. 3.1 artikulua dio gaztelania dela Estatuko hizkuntza ofiziala eta espainol guztiek dutela hizkuntza hau ezagutzeko betebeharrak eta erabiltzeko eskubidea. 3.2 artikulua dio espainiar Estatuko gainerako hizkuntzak ofizialak izango direla Autonomia Erkidego bakoitzean. Hizkuntza-eskubideak bakoitzak nahi duen hizkuntza askatasunez erabiltzeko aukera ematen digu, baina, zer gertatzen da kolektibo zehatz batzuetan hitz egiten dugunean? Kolektibo horiek honako hauek dira: atxilotuak, auzipetuak, biktimak eta errefuxiatuak. Hizkuntza gutxituak erabiltzeko askatasuna ematen al zaie kolektibo hauei? Galdera hauei erantzuteko, Europako direktibak aztertu eta Europako Hizkuntza Gutxituen Gutuna eta Botere Judizialaren uztailaren 1eko 6/1985 Lege Organikoa gainbegiratu ditugu. Lan honen helburua, beraz, kolektibo edo talde horien hizkuntza-eskubideak aztertzea izango da, hainbat esparrutan hizkuntza-eskubidea bermatzea oso garrantzitsua baita.

Itzulpen eta interpretazio instituzionalaren [Liburu Zuria](#)ren goiburua dioen bezala, 'hay que conocer para reconocer'. Honek esan nahi du, pertsonak ez badaukate zerbait azaltzeko eskubidea edo hizkuntza ez jakiteagatik ezin badute azaldu, ezin izango zaizkiela beren eskubideak aitortu. Orduan, interpretazioa eta itzulpena erabili beharko da kolektibo horietako pertsonak esan beharrekoa ezagutzeko, eta ondoren, beren eskubideak aitortu ahal izateko.

II. Kolektiboen hizkuntza-eskubideak aztertzen

Jarraian, talde edo kolektibo horien hizkuntza-eskubideak aztertuko ditugu, batez ere Europar Batasuneko **2010/64/EB Direktiban** oinarrituz:

1. Prozesu penaletan interpretazio- eta itzulpen-eskubideei dagozkien Kontseiluko 2010/64/EB Direktiba¹

Direktiba honek dakartzan **berrikuntzak** hauek dira: lehenik, interpretazioaren kalitatea bermatuko duen kualifikaturiko profesional independenteen erregistro bat eratzea; bigarrenik, akusatuek itzulpen idatziak eskuratzeko eskubidea: epaiak, askatasunezko auto judizialak eta abar, orain arte bista itzulpenen objektu izan baitira soilik; eta hirugarrenik,

prozesu penalak zehazki arautzen duen lehen direktibetako bat da, gure gizarteko izaera anitza eta plurala barneratuz kulturari eta hizkuntzari dagokionez.

Bigarren artikuluan zehazten da **interpretaziorako eskubidea**. Horrela, estatuek prozesu penaleko hizkuntza ulertzen edo hitz egiten ez duten pertsona babestu beharko dute honi interpretazio-eskubidea eskainiz. Pertsonaren eta bere abokatuaren arteko komunikazioa erraztuko da interpretazioari esker prozesu-eskaera guztietan. Gainera, interpretazioa erraztuta, erreklamazioa eska daiteke interpretatzailearen kalitatea egokia ez denean prozesuaren zuzentasuna gordetzeko. Bestalde, interpretazioaren kalitateak nahikoa izan behar duela ere zehazten da, subjektuari egozten zaizkion karguen ezagutza izateko eta defentsa eskubidea egikaritzeko. Kalitatea epaiketa justu bat ahalbidetuko duena izango da, hala ere, ez du zehazten nolakoa izan behar duen kalitate horrek.

Bestalde, hirugarren artikuluan aitortzen da oinarrizkoak diren dokumentuen **itzulpen-eskubidea**. Epe arrazoitu batean prozesu penalean oinarrizkoak diren dokumentuen itzulpen idatzia eskaintzeko derrigortasuna dute estatuek. Zehazki, pertsona askatasun gabe uzten duten erabakiak, akusazio idazkiak eta epaiak itzultzeko aukera dago. Hala ere, prozesuaren ezagutza izateko beharrezkoak diren dokumentu hauen zatiak soilik itzuliko dira, hau da, itzulpen partziala egingo da.

Bestelako direktibak ere daude informaziorako eskubidea eta biktimen eskubideak arautzen dituztenak, hala nola, **2012/13/EB²** eta **2012/29/EB³** Direktibak. Lehenean zehazten da eskubideei buruz informazioa eskuratzeko pertsonak dituen eskubideak, horien artean interpretatzailea eta itzultzailea izateko eskubidea. Horrela, estatuek informazio hori idatziz zein ahoz eskainiko dute, hizkuntza sinplean eta ulerterrazean eta akusatuen beharrezkoen arabera. 2012/29/EB Direktibak ulertzeko eta ulertua izateko eskubidea aurreikusten du interpretazio eta itzulpen eskubidea jasotzeko eskubideaz gain.

1.1. Atxilotuen hizkuntza-eskubideak

Espainiako Konstituzioak, 17.3 artikuluan, atxilotuta edo preso dagoen pertsona orori, ulertzeko moduan eta berehala, informazioa emango zaiola dio. Berdina dio Prozedura Kriminalaren Legeak, 520.2 artikuluan. Artikulu honek, gainera, honako hau gehitzen du: interpretatzaile baten laguntza dohain izateko eskubidea, gaztelaniaz ulertzen edo hitz egiten ez duen atzerritarren kasuan.

2010/64/EB Direktiba ordezkatzeko, Prozedura Kriminalako Legea aldatzen duen Lege Organiko-proiektua sortu zen. Proiektu honek, Prozedura Kriminalaren Legean hainbat aldaketa aurreikusten zituen:

(1) Kapitulu berri bat sortu ondorengo izenburuarekin: interpretazio eta itzulpen eskubidea.

(2) Artikulu berri bat sortu. 123. artikulua: gaztelania edota prozesua ematen den tokiko hizkuntza ofiziala ulertu edo hitz egiten ez duenak ondorengo eskubide hauek izango ditu:

- (a) Ulertzen duen hizkuntza bat hitz egiten duen interprete baten laguntza izateko eskubidea.
- (b) Ahozko epaiketaren ekitaldien interpretazioa izateko eskubidea.
- (c) Dokumentu idatzien itzulpena izateko eskubidea.

1.2. Auzipetuen hizkuntza-eskubideak

2010/64/EB Direktiba, eta 2012/13/EB Direktibaren helburua, prozesu penaletan auzipetuen interpretazio eta itzulpen eskubidea bermatzea da, epaiketa bidezkoa izan dadin.

Horretarako, interpretazio zerbitzuak auzipetuak ulertzen edo hitz egiten duen hizkuntza batean, eta berehalakoa, izan behar du.

Direktiba honen 2 eta 3 artikulua aztertuko ditugu:

2. artikulua: interpretazio eskubidea

Estatuak arduratuko dira prozedura penalean gaztelania hitz egin edo ulertzen ez duenari interpretazio zerbitzua emateaz.

3. artikulua: Dokumentu idatzien itzulpena eskuratzeko eskubidea

Estatuak arduratuko dira prozedura penalean gaztelania hitz egin edo ulertzen ez duenari, arrazoizko epe batean, dokumentu idatzien itzulpena eskaintzeaz.

1.3. Biktimen hizkuntza-eskubideak

Biktimen hizkuntza-eskubideak zein diren jakiteko, Kontseiluaren 2001/220/JAI Erabaki markoa ordezkatzeko duen eta delituen biktimen eskubideen, bermeen eta babesaren gutxiengo arauak ezartzen dituen Europako Parlamentu eta Kontseiluaren 2012/29/EB Direktibak dioena aztertuko dugu.

Direktiba honek honakoa dio sarreran: 'Ezin daiteke justizia egin biktimei delituaren inguruabarrak azaltzen eta frogak ematen uzten ez badiogu. Beraz, beti eskaini beharko zaio biktimari doako interpretazio edo itzulpengintza zerbitzua. [...] Biktimak erabilera gutxiko hizkuntza bat hitz egiteak ez luke suposatuta behar, interpretazio edo itzulpen zerbitzua prozesuaren atzerapen bat dela.

7. Artikulua: itzulpen eta interpretazio eskubidea

7.1: Estatuak arduratuko dira prozedura penalean gaztelania hitz egin edo ulertzen ez duen biktimari doako interpretazio zerbitzua emateaz.

7.3: Dokumentu idatzien doako itzulpena izateko eskubidea.

1.4. Errefuxiatuen hizkuntza-eskubideak

Babes internazionalaren onuradunak diren hirugarren munduko nazionalen edo aberrigabeen errekonozimendurako, errefuxiatu edo babes subsidiariorako eskubidea duten pertsonen estatutu uniformea eskuratzeko eta emandako babesaren edukia izateko baldintzei buruzko arauak ezartzen dituen Europako Parlamentu eta Kontseiluaren [2011ko abenduaren 13ko Direktiba](#) aztertuko dugu errefuxiatuen hizkuntza- eskubideak zein diren jakiteko.

22. artikulua: informazioa

Estatuek, ahal bezain laster eta ulertzen duten hizkuntza batean, beren eskubide eta betebeharren informazioa eskuratzeko aukera emango die errefuxiatuei.

III. Hizkuntza gutxituen eskubideak justizian

Agustin Unzurrunzaga abokatuak Euskal Herriko Unibertsitateak antolatutako interpretazioari buruzko II. Jardunaldietan adierazten duen bezala, 2007. urtetik ez dira aldatu Autonomia Erkidegoek immigranteen eskubideak lantzeko dituzten metodoak.

Ikus, <http://ehu.tb.ehu.es/es/video/index/uuid/52f3eb2ce8631.html>

Gainera, Europan bizi diren etorkinen hizkuntzek ez dute status bera ofizialak kontsideratzen diren hizkuntzekiko. Ofizialak diren hizkuntzak daude, Espainian aitortzen direnak autonomia erkidegoei dagokienez: katalana, euskara, galiziera eta toki zehatzetan hitz egiten diren hizkuntzak baina ez zaienak inolako statusik ematen kasu zehatzetan salbu: prozedura penalak, kanporaketak, trata kasuak, barneraketa zentroak, immigrazio planak...

Immigrazio plan hauei dagokienez, integrazio prozesuek **bi norabidetakoak** izan behar dute, hau da, estatuak eta administrazioek zerbait egin behar dute etorkina lurraldean integratzen laguntzeko. Hala ere, errealitatea oso desberdina da. Estatu batean bizi diren immigranteek **ez dute hizkuntza-aukera batez gozatzen**: ez dute beraien hizkuntzan erantzuteko eskabiderik administrazio publikoaren baitan, ezta beraien hizkuntzan zerbitzuak eskuratzeko eskubiderik ere. Gainera, mugapenak dituzte beraien hizkuntzan ekintza sozio-ekonomikoetan parte hartzeko orduan. Immigrante masen eta aktibitatearen arabera erabakiko da hizkuntza-eskubide hori eskaintzea. Hala ere, administrazioek ez dute derrigortasun bat kontsideratzen.

Europar eremuan ere, immigrazioaren hizkuntzak **askatasun negatibo** batean kokatzen dira arau orokor bezala: ez da debekatzen hizkuntza zehatzean aritzeko eskubidea baina estatuak ez du ezer egiten hauek babesteko.

IV. Hizkuntza-eskubideak Euskal Herrian

Euskararen normalizazioa hasi baino ez da egin justiziaren esparruan. Hau, beraz, oztopo bat da Euskal Herriko interpretazioarentzat, hizkuntza gutxituak **bigarren plano** baten gelditzen baitira ofiziala den hizkuntzaren menpe. Beraz, auzitegieta gaztelaniaz hitz egingo da gehienbat, nahiz eta Europar Batasunak eleaniztasuna sustatu administrazio publikoan. Europar Batasunaren testuinguruan, horrenbestez, euskara eta gainontzeko hizkuntza gutxituak sama handia suposatzen dute praktikan, prozesu judizialak oztopatu eta atzeratzen baitituzte. Hezkuntza, Hizkuntza Politika eta Kulturako sailburua den Cristina Uriartek, martxan jarri berri den Poziktibity proiektuaren aurkezpenean esan duenez “azken urteotan, esan eta esan ari gara geroz eta euskaldun gehiago garela, eta hala da. Hala ere, **euskararen ezagutza eta bere erabilera ez dira neurri berean hazi**”.

Ikus, <http://tinyurl.com/eitb-eus>

Andres URRUTIA euskaltzainburuari egindako elkarrizketa batean jasota dagoenez herritarrek “zapora gazi-gozoa” dute euskararen erabilerak euskal esparruetan izan duen hedapenari dagokionez. Gizarteko zenbait esparrutan, justizian, hala nola, euskarak ez du garapen nahikoa izan. Hala ere, honen hitzetan: “hizkuntzaren bilakaera gizarteari dagokio, eta, gizarteak zein, hortaz, hizkuntzak aldakorrek direnez, zaila da euskararen normalizazio prozesua amaitutzat ematea, hasi zenetik dagoeneko 30 urte joan badira ere”.

Ikus, <http://tinyurl.com/eitb-Urru>

Funtsezkoa da hizkuntza gutxituen hizkuntza-eskubideak babestea administrazio publikoan, justizian esaterako. Euskal Herrian adibidez, EpaiBIk sustatutako **Auzia Euskaraz** ekimena dago martxan. Helburua da herritarrek hala eskatzen dutenean auziak osorik euskaraz izapidetzea, demanda aurkeztetik bulego judizialako barne tramitazioa egin eta epaia eman arte.

Nahiz eta iritzi ezkorrek eduki justiziako euskararen erabilerarekiko, euskaldun herritarrok eskubide jakinak dauzkagu arautuak eremu honetan.

Ikus, [Justizia Administrazioaren esparruko hizkuntza-eskubideen dekalogo](#)

Euskara ofiziala den lurraldeetan, hau da, Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroako Foru Erkidegoan euskararen erabilera onartua dago ahoz zein idatziz. Beraz, prozesu judizialeko prokuradoreek, abokatuak, lekukoak zein perituek ofiziala den euskara erabil dezakete. Horrenbestez, Justizia Administrazioan erabiltzen diren euskarazko dokumentuak baliozkoak izango dira, ezingo delarik eskatu inolako itzulpenik. Justizian euskara noiz erabili ahal den jakiteko, **Botere Judizialaren uztailaren 1eko 6/1985 Lege Organikoa** eta **Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna** aztertuko ditugu:

1. Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna

Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutunaren helburua eskualdeetako edo eremu urriko hizkuntzei estatus juridikoa ematea da. Justizia arloan, Estatuek honako neurri edo konpromisoak hartzea proposatzen du Gutunak 9. artikuluan:

Prozesu penaletan:

- (1) jurisdikzio-organoeak, aldeetako batek eskatuta, prozesua eskualdeetako edo eremu urriko hizkuntzan gara dezatela ezartzea; eta/edo
- (2) eskualdeetako edo eremu urriko hizkuntzan hitz egiteko eskubidea bermatzea akusatuari; eta/edo
- (3) errekerimenduak edo frogak, idatzizkoak zein ahozkoak, eskualdeetako edo eremu urriko hizkuntza batean formulatuta egote hutsagatik onartezinak ez izatea ezartzea; eta/edo
- (4) eskualdeetako edo eremu urriko hizkuntza horietan ematea, hala eskatuz gero, prozedura judizial bati lotutako egintzak, beharrezkoa bada interpreteak eta itzultzaileak erabilia, eta interesatuei inolako gastu gehigarriak eragin gabe.

2. Botere Judizialaren uztailaren 1eko 6/1985 Lege Organikoa

Botere Judizialaren uztailaren 1eko 6/1985 Lege Organikoak 231. artikuluan honako hau dio:

- (1) Parteek, euren ordezkariak, lekukoak eta perituek, jarduketa judizialak egiten diren Autonomia Erkidegoko hizkuntza ofiziala erabili ahal izango dute, ahoz zein idatziz.
- (2) Autonomia Erkidegoko hizkuntza ofizialean burututako jarduketa judizialak eta aurkeztutako agiriak baliokoak eta eraginkorrak izango dira, itzuli beharrik gabe.

V. Ondorioak

Ikusi dugun moduan, kolektibo guztiek dituzte hizkuntza-eskubideak aitortuta, kasu batzuetan, eskubide horiek, beste kasu batzuetan baino gutxiago izan arren. Guztiek dute interpretazio eskubidea, informazioa ulertzen duten hizkuntza batean jasotzeko eskubidea, alegia.

Justizian Hizkuntza izango da hauek duten baliabide nagusi bat beraien defentsa eskubidea egikaritzeko. Beraz, Europako zuzentarauak aplikatuz Espainiako legerian eta jada aplikatzen diren legeak hobetuz kolektibo hauen guztien hizkuntza-eskubideak bermatuko litezke. Horregatik, Europako estatuek gutxieneko betebeharrak eduki behar dituzte hizkuntza gutxituen eskubideak bermatzeko eta betebeharrak horietako bat litzateke Europar Batasuneko direktiben barneraketa Espainiako legerian. Prozesu osoan zehar

interpretazio eta itzulpen eskubideak bermatzea bilatzen da, pertsona atxilotzen denetik epai irmoa zehazten den arte. Horrela, hizkuntza gutxituen eskubideen babesa uztartuko litzateke.

Gainera, justizia horren leku arrotza izanik, hizkuntza gutxituen ezagutzak eta hauen bidezko komunikazioak nolabaiteko lasaitasun eta hurbiltasun sentimendu bat transmitituko lioke biktima, auzipetu, atxilotu zein errefuxiatuari. Nelson Mandelaren hitzak ekarriz: “pertsonari berak ulertzen duen hizkuntza batean hitz egiten badiozu, bere burura iritsiko zara, aldiz, bere hizkuntzan mintzatzen bazara, bere bihotzera iritsiko zara”.

Ikus, GURRUTXAGA eta Juan CALPARSOROren arteko elkarrizketa: <http://www.poziktibity.com/#>

Bibliografia

Babes internazionalaren onuradunak diren hirugarren munduko nazionalen edo aberrigabeen errekonozimendurako, errefuxiatu edo babes subsidiariorako eskubidea duten pertsonen estatutu uniformea eskuratzeko eta emandako babesaren edukia izateko baldintzei buruzko arauak ezartzen dituen Europako Parlamentu eta Kontseiluaren 2011ko abenduaren 13ko Direktiba.

Botere Judizialaren uztailaren 1eko 6/1985 Lege Organikoa.

Delituen biktimen eskubideen, bermeen eta babesaren gutxiengo arauak ezartzen dituen Europako Parlamentu eta Kontseiluaren 2012/29/EB Direktiba.

Eskualdeetako edo Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna.

Euskal Herriko Unibertsitateak antolatutako interpretazioari buruzko II. Jardunaldiak (<http://ehutb.ehu.es/es/video/index/uuid/52f3eb2ce8631.html>).

[Justizia Administrazioaren esparruko hizkuntza-eskubideen dekalogoia](#). Justizia.net orrialdetik eskuratua.

Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación. (2011). *Libro Blanco de la traducción y de la interpretación institucional*.

Prozesu penaletan informatzeko eskubideari dagokion 2012ko maiatzaren 22ko Europako Parlamentu eta Kontseiluaren 2012/13/UE Direktiba

Prozesu Penaletan interpretazio eta itzulpenerako eskubideari dagokion 2010eko urriaren 20ko Europako Parlamentu eta Kontseiluko 2010/64/EB Direktiba.

1 Prozesu penaletan interpretazio eta itzulpenerako eskubideari dagokion 2010eko urriaren 20ko Europako Parlamentu eta Kontseiluko 2010/64/EB Direktiba. (Ikus, <http://tinyurl.com/64-2010-UE>).

2 Prozesu penaletan informatzeko eskubideari dagokion, 2012ko maiatzaren 22ko Europako Parlamentu eta Kontseiluaren 2012/13/EB Direktiba. (Ikus, <http://tinyurl.com/2012-13-UE>).

3 Delituen biktimen eskubideen, bermeen eta babesaren gutxiengo arauak ezartzen dituen Europako Parlamentu eta Kontseiluaren 2012/29/EB Direktiba. (Ikus, <http://tinyurl.com/2012-29-UE>).